

ВІДГУК
офіційного опонента
доктора економічних наук, професора
Бєлобородової Марії Валеріївни
на дисертаційне дослідження
Авряти Андрія Вікторовича на тему:
«УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ РИНКУ ТУРИСТИЧНИХ ПОСЛУГ В УМОВАХ
ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ»,
подане на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю
073 «Менеджмент» галузі знань 07 «Управління та адміністрування»

Актуальність теми дослідження. Останні роки переконливо засвідчили, що розвиток туристичного ринку дедалі менше визначається виключно природними, культурними чи економічними передумовами. Вирішального значення набуває якість інформаційного середовища, у якому функціонують суб'єкти туристичної діяльності, а також їхня здатність працювати з цифровими платформами, оперативно реагувати на зміни в поведінці споживачів та використовувати інформацію як повноцінний управлінський ресурс. У цьому контексті обрана автором тема є не лише актуальною, а й закономірною реакцією на ті зміни, що сьогодні відбуваються у світовому туристичному просторі.

Звертає на себе увагу те, що більшість сучасних досліджень зосереджується або на цифровізації окремих бізнес-процесів, або на питаннях розвитку туристичних дестинацій. Значно рідше предметом комплексного аналізу стає саме система управління розвитком ринку туристичних послуг в умовах глобалізації інформаційних процесів, коли технологічні, інформаційні, організаційні та поведінкові чинники починають діяти як єдиний механізм. Саме ця обставина значною мірою визначає наукову доцільність проведеного дослідження.

Додаткової ваги роботі надає її практична спрямованість. Для України, яка сьогодні одночасно вирішує завдання економічної стійкості та інтеграції до європейського простору, питання модернізації управління туристичною сферою виходять далеко за межі галузевої проблематики. Йдеться про формування сучасної моделі розвитку туристичного бізнесу, здатної забезпечити його конкурентоспроможність, стійкість і адаптивність в умовах високої невизначеності. Саме тому дисертаційне дослідження справляє враження своєчасного, а порушені в ньому наукові питання - достатньо вагомих для розвитку теорії менеджменту та практики функціонування туристичного ринку.

Зв'язок роботи з науковими програмами, темами, планами. Заслужовує позитивної оцінки належний зв'язок дисертаційного дослідження з тематикою науково-дослідних робіт закладів вищої освіти. Робота виконана відповідно до плану наукових досліджень Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця за темою «Теоретичний базис управління інноваційним розвитком на засадах забезпечення конкурентоспроможності організацій в умовах цифрової економіки» (державний реєстраційний номер 0126U000988), у межах якої здобувачем розроблено розділ «Глобалізація інформаційних процесів як детермінанта розвитку міжнародного туристичного ринку», а також Державного біотехнологічного

університету за фундаментальною темою «Стратегічні засади розвитку систем управління інноваційно-інвестиційною та господарською діяльністю суб'єктів господарської діяльності» (державний реєстраційний номер 0122U201108). Така інтеграція результатів дисертації у виконання зареєстрованих науково-дослідних тем підтверджує їхню відповідність актуальним напрямам розвитку управлінської науки.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність. Обґрунтованість наукових положень дисертаційної роботи забезпечується насамперед належною методологічною побудовою дослідження. Простежується чіткий взаємозв'язок між визначеною метою, поставленими завданнями, об'єктом і предметом дослідження, обраними методами та отриманими результатами. Така послідовність дозволила автору сформулювати цілісну систему наукових положень, що характеризується внутрішньою логікою та завершеністю.

Достовірність одержаних результатів підтверджується використанням репрезентативної інформаційної бази, застосуванням сучасних методів аналізу й узагальнення, а також апробацією основних положень дисертації. Зміст висновків повною мірою відповідає результатам проведеного дослідження, а запропоновані рекомендації мають достатній рівень теоретичного обґрунтування та практичної доцільності.

Ступінь наукової новизни одержаних результатів. У положеннях наукової новизни автор фактично ставить під сумнів кілька усталених уявлень про управління туристичним бізнесом.

Перше з них полягає в тому, що належно організовані внутрішні процеси нібито самі по собі забезпечують стійкість підприємства. У дисертації показано обмеженість такого погляду. Здатність підприємства утримувати конкурентні позиції пов'язується також із керованістю цифрової взаємодії, репутацією, інформаційною прозорістю, адаптивністю комунікацій і довірою. Звідси походить запропонована адаптивна цифрово-комунікаційна модель.

Друге усталене уявлення стосується цифровізації як суми технологічних змін на рівні окремих підприємств. Автор надає їй інституційного змісту. Міжнародні організації, цифрові платформи, інформаційна інфраструктура та аналітика даних у роботі не просто впливають на ринок, а здійснюють його багаторівневу координацію. Туристичний бізнес за таких умов функціонує вже не в ізольованому локальному просторі, а в мережевій цифровій екосистемі.

Третє стосується інфраструктури. Її традиційне технічне розуміння доповнено безпековим та інформаційно-етичним вимірами. Ідеться про захист даних, кібербезпеку, довіру до сервісів та допустимі способи інтелектуальної персоналізації. Автор слушно пов'язує ці елементи, адже персоналізація без захищеності даних і довіри споживача створює нові ризики замість конкурентних переваг.

Ще одне переосмислення стосується бізнес-процесів. Їх запропоновано оцінювати не лише за ефективністю виконання, а й за здатністю до постійної перебудови. У такий спосіб до наукового обігу вводиться трансформаційна спроможність процесу - його готовність змінювати структуру та механізми реалізації відповідно до нових платформ, інформаційних потоків, екосистемних взаємодій і моделей поведінки споживачів.

Автор також відходить від розуміння туристичного бізнесу як діяльності з формування та реалізації продукту. Його представлено як систему управління споживчим досвідом, у якій економічні, поведінкові, комунікаційні, організаційні та сервісні складові діють одночасно. Таке трактування враховує індивідуалізацію попиту та зростання ролі нематеріальних факторів конкурентоспроможності.

Не менш показовою є зміна об'єкта маркетингового управління. У цифровому середовищі автор пропонує працювати не стільки з продуктом, скільки з поведінковими патернами споживача. Цифровий слід, уподобання та комунікаційна активність стають джерелом персоналізації й адаптації маркетингових рішень.

У підсумку цифрова трансформація постає не як автоматизація операцій, а як багаторівнева перебудова управління - від ресурсів та інфраструктури до даних, сервісів, туристичних потоків і клієнтського досвіду. Саме в такому послідовному перегляді базових управлінських уявлень і полягає наукове прирощення, отримане в дисертації.

Відповідність дисертації встановленим вимогам. Однією з характерних особливостей дисертаційної роботи є її внутрішня послідовність. Автору вдалося уникнути поширеної для багатьох досліджень ситуації, коли окремі розділи фактично існували автономно. У представленій роботі постановка наукової проблеми, аналіз сучасного стану її розробленості, методологічне обґрунтування та запропоновані наукові результати утворюють єдину логічну конструкцію. Кожний наступний розділ не повторює попередній, а розвиває його положення, завдяки чому основні висновки дисертації сприймаються як закономірний результат проведеного дослідження, а не як сукупність окремих авторських тверджень.

Також важливо, що дисертація не обмежується розглядом цифровізації як самостійного явища. Автор послідовно інтегрує питання цифрової трансформації, розвитку інформаційної інфраструктури, цифрових комунікацій, модернізації бізнес-процесів і стратегічного управління в єдину систему управління розвитком туристичного бізнесу. Саме тому одержані результати не виглядають ізольованими або такими, що можуть існувати незалежно одне від одного. Кожне із сформульованих положень виконує визначену функцію в загальній концепції дослідження: адаптивна цифрово-комунікаційна модель визначає логіку трансформації системи управління; концептуальні засади цифрової трансформації окреслюють її інституційний контекст; удосконалені підходи до розвитку інформаційної інфраструктури та управління бізнес-процесами забезпечують методичну реалізацію запропонованих положень; результати, що стосуються управління споживчим досвідом, цифрових комунікацій та клієнтоорієнтованості, формують прикладний рівень дослідження. Саме така взаємообумовленість результатів свідчить про завершеність авторської наукової концепції.

Окремо слід відзначити, що робота не перевантажена декларативними положеннями. Практично всі авторські висновки підтверджуються теоретичним аналізом, аналітичними матеріалами або результатами власних досліджень, а запропоновані науково-методичні підходи логічно продовжують проведений аналіз. Це свідчить про належний рівень аргументованості дисертації та дає змогу позитивно оцінити ступінь достовірності сформульованих висновків і рекомендацій.

У сукупності наведені характеристики дають підстави стверджувати, що дисертаційна робота за своїм науковим рівнем, структурною завершеністю, обґрунтованістю авторських положень, рівнем наукової новизни, практичною спрямованістю отриманих результатів та їх апробацією відповідає вимогам, установленим до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії.

Практичне значення результатів дослідження. Практична цінність дисертаційної роботи підтверджується тим, що її результати виявилися затребуваними в організаціях із різною сферою діяльності. Розроблені автором науково-методичні підходи, моделі та практичні рекомендації впроваджені в діяльність ГО «Інститут інноваційного провайдингу «Сталий розвиток», ГО «Інститут економічних та еколого-енергетичних досліджень», ГО «Кінбурн», ТОВ «Українська агроінвестиційна компанія», а також використовуються в освітньому процесі Державного біотехнологічного університету.

На мою думку, така географія впровадження є показовою. Вона охоплює науково-дослідний, громадський, підприємницький та освітній сектори, що свідчить про відсутність вузької спеціалізації запропонованих рішень. Фактично автором розроблено інструментарій, який може бути адаптований до різних моделей організаційного управління, незалежно від форми власності чи напряму діяльності установи.

Повнота викладення наукових положень дисертації у відкритому друку та їх апробація. Основні наукові положення, висновки та результати дисертаційної роботи достатньо висвітлено у наукових публікаціях автора. За темою дослідження опубліковано 24 наукові праці загальним обсягом 11,9 друк. арк. арк., з яких особисто авторові належить 9,21 друк. арк. арк. Структура публікацій є збалансованою та охоплює різні форми представлення результатів дослідження: розділ у колективній монографії, статті у наукових фахових виданнях категорії «Б» та матеріали міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференцій.

На мою думку, наведений комплекс публікацій забезпечує належний рівень висвітлення основних результатів дисертації. Ключові положення роботи знайшли відображення у фахових статтях, тоді як їх апробація здійснювалася шляхом представлення науковій спільноті під час конференцій, що дозволило провести їх професійне обговорення на різних етапах виконання дослідження. Таким чином, повнота оприлюднення та апробації результатів дисертації відповідає встановленим вимогам.

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності. Аналіз змісту дисертаційної роботи дає підстави стверджувати, що вона виконана з дотриманням фундаментальних принципів академічної доброчесності. Дисертація містить достатню кількість авторських узагальнень, власних наукових положень, методичних розробок і висновків, які органічно пов'язані між собою та становлять результат самостійної наукової праці. Запозичені наукові положення, концепції та результати досліджень інших авторів використовуються коректно, із належними посиланнями на першоджерела, що відповідає сучасним вимогам академічної етики.

З огляду на викладене вважаю, що у дисертаційній роботі відсутні ознаки академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації чи інших порушень академічної доброчесності.

Зауваження до дисертаційної роботи. Представлена дисертаційна робота справляє позитивне враження як за рівнем наукового опрацювання проблеми, так і за якістю отриманих результатів. Водночас окремі положення дослідження, на мою думку, потребують додаткового обговорення або уточнення:

1. Окремого обґрунтування, на мою думку, потребує побудова концептуальної моделі впливу глобалізації інформаційних процесів на систему управління туристичним бізнесом (рис. 1.4). До її складу автор включає такі компоненти, як Data-driven management, управління репутацією, цифрова адаптивність та розвиток людського капіталу, проте критерії їх відбору у роботі фактично не розкрито. Зокрема, не цілком зрозуміло, чому саме управління репутацією визначено як окремий структурний елемент моделі, тоді як інші чинники, що безпосередньо характеризують цифрову трансформацію туристичного бізнесу, зокрема кібербезпека, цифрова довіра або управління цифровими ризиками, не знайшли відображення в її структурі.

2. Автор пропонує власну систему принципів визначення цілей сталого розвитку туризму. Водночас із тексту не повною мірою зрозуміло, чи формувалися ці принципи дедуктивно – на основі певної теоретичної концепції, чи індуктивно — як результат узагальнення наявних наукових підходів. Більш чітке пояснення методики формування запропонованої системи дозволило б краще оцінити ступінь її авторської новизни та методологічної завершеності.

3. Занадто категоричним видається висновок автора про формування «нової, більш стабільної та стійкої сфери глобального туризму» (підрозділ 2.1) як закономірного результату післякризового відновлення галузі. Наведені в роботі статистичні дані засвідчують відновлення обсягів туристичних потоків і доходів, однак самі по собі вони ще не є достатньою підставою для висновку про підвищення стійкості туристичної індустрії. До того ж поза увагою автора залишилася нерівномірність цього процесу: темпи та характер відновлення істотно відрізнялися залежно від регіону, структури туристичного попиту, рівня цифрової трансформації та масштабів державної підтримки.

4. Положення про те, що в сучасних умовах об'єктом маркетингового управління стає не туристичний продукт, а поведінкові моделі споживачів, є цікавим і одночасно дискусійним. У роботі фактично не показано, яким чином управління поведінковими патернами співвідноситься з класичними об'єктами маркетингового управління - туристичним продуктом, ціною, каналами розподілу та комунікаційною політикою. Це створює враження заміни одного об'єкта іншим, хоча на практиці йдеться, швидше, про розширення інформаційної основи прийняття маркетингових рішень.

5. У роботі цифрова зрілість регіону розглядається як один із ключових факторів конкурентоспроможності туристичних дестинацій та їх цифрової трансформації. Разом із тим наведена аргументація має переважно концептуальний характер. Автор пов'язує високі значення індексу цифрової трансформації з кращими можливостями розвитку туристичних дестинацій, однак у роботі не продемонстровано, наскільки така залежність є стійкою та чи підтверджується вона показниками туристичної активності, туристичних потоків або економічної результативності галузі.

Висловлені зауваження мають переважно рекомендаційний і дискусійний характер. Вони не зменшують наукової новизни, теоретичної цінності та практичної значущості отриманих результатів, а окремі з них можуть слугувати підґрунтям для подальшого розвитку наукових положень, порушених у дисертації. Загальна оцінка виконаного дослідження залишається безумовно позитивною.

Висновок. Представлена дисертаційна робота переконливо засвідчує високий рівень наукової підготовки автора та його здатність самостійно розв'язувати складні наукові завдання. Проведене дослідження відзначається концептуальною цілісністю, логічною побудовою, належною аргументованістю висновків і достатнім рівнем практичної реалізованості запропонованих наукових положень. Автором сформовано комплекс теоретичних, методичних і прикладних рішень, що мають значення для подальшого розвитку теорії та практики управління туристичним бізнесом.

Вважаю, що дисертація Авряти Андрія Вікторовича на тему «Управління розвитком туристичного бізнесу в умовах глобалізації інформаційних процесів» повністю відповідає вимогам Постанови Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 № 44 (зі змінами, внесеними Постановою Кабінету Міністрів України № 507 від 03.05.2024), а її автор заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 073 «Менеджмент» галузі знань 07 «Управління та адміністрування».

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, доцент,
доцент кафедри туризму
та економіки підприємства
Національного технічного університету
«Дніпровська політехніка»

Марія БЕЛОБОРОВОВА

Підпис Белобородової М.В. засвідчую:

Вчений секретар Вченої ради
Національного технічного університету
«Дніпровська політехніка»

Таїсія КАЛЮЖНА